

УДК 341.232(4+73:474):94

DOI <https://doi.org/10.32999/ksu2786-5118/2023-43-2>

ПІДТРИМКА З БОКУ ЗАХОДУ КРАЇН БАЛТІЇ В ПЕРШЕ ДЕСЯТИЛІТТЯ ВІДНОВЛЕНОЇ НЕЗАЛЕЖНОСТІ

Войтенко Юрій Миколайович,
*кандидат історичних наук, доцент,
докторант кафедри історії і культури України
та спеціальних історичних дисциплін
Університету Григорія Сковороди в Переяславі
Polistnicht@gmail.com
orcid.org/0000-0003-3782-5471*

У даній статті здійснюється аналіз процесу підтримки колективним Заходом країн Балтії (Литви, Латвії і Естонії) після відновлення ними незалежності і здійснення спільними зусиллями курсу цих «балтійських сестер» до ЄС і НАТО. Стаття містить конкретні програми, за якими відбувалася підтримка Заходом курсу балтійських держав до вказаних міжнародних організацій. У дослідженні зазначено суми допомоги, яку надавали трьом країнам Балтії їх західні партнери. **Метою статті** є аналіз процесу підтримки колективним Заходом країн Балтії у перше десятиліття відновлення ними незалежності. Під час проведення даного дослідження було використано **методи**: історико-порівняльний, аналізу, синтезу та динаміки. **Результати**. У даній статті зазначається, що країни Балтії після відновлення ними незалежності обрали стратегічний курс на захід і відмовились у політичному аспекті взаємодіяти зі східними блоками. Цей курс для балтійських країн полягав у набутті повноправного членства у ЄС та НАТО. Окрім того, країни Заходу намагалися не лише ідеологічно підтримувати такі зовнішньополітичні прагнення народів Балтії, а й економічно. Зокрема, сусідні західні держави брали пряму участь у процесах приватизації та сприяли появі значних інвестицій у балтійських країнах. Особливо важливо це було у перші роки незалежності, в умовах кризи переходу з планової до ринкової економіки. У безпековому аспекті вагому роль зіграли США, які своїми програмами підтримки усім трьом країнам Балтії надали суттєву допомогу, особливо під час руху останніх до НАТО. Такі взаємні прагнення з боку США та ряду країн Європи, особливо Фінляндії, Швеції, Німеччини та Польщі сприяли тому, що три балтійські держави у 2004 році одночасно стали повноправними членами НАТО і ЄС. **Висновки**. Отже, підтримка з боку Заходу у складний і важливий для трьох балтійських країн період, який відбувався в умовах політичної та економічної трансформації, не залишився без увагу Заходу. Останній приділив значні зусилля для того, щоб допомогти цим пострадянським державам стати повноцінними учасниками західного світу, якими вони й були до їх окупації з боку СРСР.

Ключові слова: співробітництво, приватизація, інвестиції, програми, НАТО, Європейський Союз.

WESTERN SUPPORT FOR THE BALTIC STATES IN THE FIRST DECADE OF RESTORED INDEPENDENCE

Voitenko Yurii Mykolaiovych,
*Candidate of Historical Sciences, Associate Professor,
Doctoral Student at the Department of History and
Culture of Ukraine and Special Historical Disciplines
Hryhorii Skovoroda University in Pereiaslav
Polistnicht@gmail.com
orcid.org/0000-0003-3782-5471*

This article analyzes the process of supporting the team of the West Baltic countries (Lithuania, Latvia and Estonia) after they regained their independence and implemented the joint efforts of these “Baltic sisters” towards the EU and NATO. The article contains specific programs, according to which there is an approach to the Western course of the Baltic states to the membership of international organizations. In the study, the results of the amount of aid provided to the three Baltic countries by their Western partners. **The purpose** of the article is to analyze the process of supporting the collective West of the Baltic states in the first summer of their restoration of independence. During the conduct of this study, the following **methods** were used: historical and comparative, analysis, synthesis and dynamics. **The results**. This article states that the Baltic states, after regaining their independence, took a strategic course to the west and refused to interact politically with the eastern blocs. This course for the Baltic countries was to acquire full membership in the EU and NATO. moreover, the Western countries tried not only ideologically to support such a foreign policy aspiration of the Baltic peoples, but also economically. In addition, the neighboring Western states took a direct part in the privatization processes and contributed to the appearance of significant investments in the Baltic countries. It was especially important in the first

years of independence, in the conditions of the crisis of the transition from a planned to a market economy. In the security aspect, the USA played an important role, which provided substantial assistance with its support programs in the three Baltic countries, especially during the movement of the latter to NATO. Such mutual aspirations on the part of the USA and a number of European countries, especially Finland, Sweden, Germany and Poland contributed to the fact that the three Baltic states simultaneously became full members of NATO and the EU in 2004. **Conclusions.** Therefore, support from the West during a difficult and important period for the three Baltic countries, which took place in the conditions of political and economic transformation, did not go unnoticed by the West. The latter made significant efforts to help these post-Soviet states become full participants in the Western world, as they were before their occupation by the USSR.

Key words: cooperation, privatization, investments, programs, NATO, European Union.

1. Вступ

Пострадянські країни, які проголосили свої незалежності в період розпаду СРСР, отримали як позитивні моменти, адже тепер вони стали вільними від центрального уряду у Москві і вже самі розпоряджалися своєю долею, а згодом і пов'язані з цією свободою – децю негативні, які були пов'язані з наростаючою економічною кризою. Ця криза, в умовах переходу від планової до ринкової економіки, зачепила майже всі соціальні прошарки суспільства пострадянських незалежних держав, зокрема і країн Балтії (Литви, Латвії і Естонії). Варто зазначити, що саме ці три країни були в авангарді рішучих політичних змін в СРСР, починаючи з кінця 1980-х рр. У своїх основних державотворчих документах (Деклараціях і Постановах) політична еліта цих трьох балтійських країн наголошувала на незаконності їх окупації з боку СРСР у червні 1940 р. Багато країн Заходу, зокрема і США, не визнавали такої окупації, тому в умовах розпаду СРСР ці країни проголосили саме «відновлення» своїх незалежних держав. Захід став надавати необхідну підтримку у розвитку цих країн, особливо протягом першого десятиліття відновлення ними незалежності. Для «балтійських сестер» така підтримка була дуже бажаною, а для частини західноєвропейських держав ще й вигідною (перш за все в економічному сенсі). Останнє було пов'язано з тим, що для вироблених у Європі товарів відкриваються нові ринки збуту на майже 8 млн. споживачів (така приблизна кількість населення у цих трьох країн разом була станом на 1991 рік). Окрім того, у цих трьох країнах за досить низькою ціною підлягали приватизації колишні радянські підприємства, які знаходились у державній власності. Тому зацікавлені підприємці з західних, особливо – сусідніх, країн Європи намагалися врахувати всі ризики при купівлі такої власності і здійснити відповідний крок. Врешті, згодом це мало позитивні наслідки як для більшості іноземних інвесторів, так і для країн Балтії, котрі, обравши курс на Захід – до ЄС та НАТО, взялися за побудову демократичних держав з ринковими економіками і відповідними свободами. Згодом демократична консолідація у перехідних умовах в країнах Балтії відбувалася відносно «швидко та легко», адже ці країни, від самого початку

відновлення своєї незалежності, мали «сприяння Заходу» (Основи, 2009: 129).

Метою статті є аналіз процесу підтримки колективним Заходом країн Балтії у перше десятиліття відновлення ними незалежності. Під час проведення даного дослідження було використано **методи**. Зокрема, для порівняння допомоги з боку Заходу (як ЄС, так і НАТО, а також окремих країн-членів) країнам Балтії був використаний історико-порівняльний метод. Для розуміння конкретної допомоги кожній з балтійських держав у різний період, було застосовано методи: аналізу, синтезу та динаміки.

Аналіз джерельної бази. Взаємодія держав Балтії з країнами Заходу у перше десятиліття відновленої незалежності знайшла своє втілення в науковому дослідженні Д. Аракелян (Аракелян, 2008). Проте така співпраця розглядалася виключно в контексті розширення трьох балтійських країн у бік ЄС та НАТО. Наукове відображення щодо прагнення країн Балтії у бік європейської інтеграції, протягом 1991–2004 років, відбулося у дослідженні В. Завадського (Завадський, 2008). Співробітництво держав в регіоні Балтійського моря, зокрема у безпековому аспекті, реалізовані в дослідженні С. Божко (Божко, 2005).

2. Литовська практика взаємодії з Заходом

Прозахідний курс політичної еліти Литви, у всій проявах державотворчого процесу, з перших років відновленої незалежності, набував все більшого окреслення і підтримки з боку громадян. Для безповоротності такого курсу необхідно було остаточно на політико-правовому рівні ухвалити рішення про неприйнятність тісної співпраці зі східними блоками, зокрема з СНД. Так, вже у 1992 році Литва ухвалює конституційний акт «Про неприєднання Литовської Республіки до пострадянських східних союзів» (Історія, 2018: 388). Згодом аналогічний з литовцями крок вчиняють Естонія і Латвія. Цей політичний сигнал для країн-членів СНД (особливо для РФ) показував те, що Литва, а також інші дві балтійські країни, у своєму геополітичному напрямку будуть рухатися виключно на Захід, тобто у бік США та ЄС. Литовські історики зазначають, що їх країна, після фактичного відновлення своєї незалежності у 1991 році: «...прагнула якнайшвидше інтегруватися у найважливіші

міжнародні організації демократичного західного світу та стати повноправною державою» (Історія, 2018: 390). Так, у 1992 року Литва і ЄС підписали Договір про торгівлю та комерційну і економічну співпрацю і ухвалили Декларацію про політичний діалог між ЄС та Литвою. За опосередкованого сприяння європейської програми «ФАРЕ» (фінансового інструменту ЄС для країн-кандидатів у цю Співдружність, котрі знаходяться у Центральній і Східній Європі) почалося надання фінансової допомоги Литві (Історія, 2018: 392).

У перші роки відновленої незалежності Литви найбільше співпраці в економічні, політичні та військовій сферах, серед усіх країн Заходу було саме з Польщею. Це давало підстави для литовського керівництва мати своєрідне протезе у Варшаві, зокрема щодо курсу Вільнюсу до НАТО (Аракелян, 2008: 55). Історичні протиріччя між цими двома країнами, зокрема щодо приналежності Вільнюського краю, було остаточно подолано на користь Литви.

Загалом, весь процес підтримки з боку Заходу країн Балтії після 1991 року варто розглядати через призму їх курсу до ЄС та НАТО. Цей процес був двостороннім і відбувався назустріч один одному, як з боку балтійських держав, так і від згаданих міжнародних альянсів. Особливо даний процес набув геостратегічної синергетики наприкінці 1990-х рр., зокрема перед вступом до НАТО Чехії, Польщі та Угорщини у 1999 році. Хоч країни Балтії й не потрапили у цю «першу хвилю» розширення НАТО на схід, проте вони мали запевнення щодо кандидатства у «другій хвилі».

Так, в умовах повної визначеності щодо того, що Литва стане членом НАТО, 23 листопада 2002 р. країну відвідав Президент Джордж Буш-молодший. У Вільнюсі Президент США зазначив: «Наш альянс готовий захищати своїх членів. Ті, хто обере Литву своїм ворогом, стане й ворогом Сполучених Штатів Америки» (Історія, 2018: 391). Такий спіч був більш, ніж красномовним з вуст лідера вільного світу, особливо що це відбувалося за понад рік після терактів 11 вересня 2001 року США. Врешті, Литва виконала взяті на себе зобов'язання щодо членства в Альянсі і 30 березня 2004 р. остаточно стала повноправною країною-учасницею НАТО, будучи під «парасолькою» цього Блоку.

3. Латвійський досвід підтримки Заходом

Латвія після провалу «путчу» у Москві 19–20 серпня 1991 р., 21 серпня ухвалює Конституційний закон Про державний статус Латвійської Республіки, згідно якого закінчився перехідний період для відновлення державної влади і ця країна є незалежною демократичною республікою. Вже 22 серпня незалежність Латвії визнали Литва і Естонія. Серед країн Заходу першою визнала Естонію як суверенну державу (разом з Литвою

і Естонією) – Ісландія; 23 серпня – Данія, Фінляндія та РФ; 26 серпня всі три країни Балтії стали визнані незалежними державами-членами ЄС, а 2 вересня – з боку США (Історія, 2005: 412). Більшість ключових країн Заходу визнавали міжнародну правонаступність країн Балтії в цілому ще з міжвоєнного періоду, що у подальшому сприяло вирішенню багатьох важливих питань (повернення будівель дипломатичних представництв, виплату компенсацій, повернення вкладів в іноземній валюті за межами цих країн тощо) (Історія, 2005: 413–414).

У частині допомоги, то Латвія (як і Литва та Естонія) у 1992 р. була включена до програми надання фінансової підтримки і технічного сприяння з боку ЄС під назвою «ФАРЕ», яка мала сприяти розбудові інституцій, котрі мали виконувати функції адаптації законодавчої бази, зокрема країн Балтії до європейських стандартів (Божко, 2005: 96). Окрім «ФАРЕ», всі три країни Балтії також були включені з боку ЄС до програми «ІСПА» (Інструмент структурної політики в процесі підготовки до приєднання), згідно з якою відбувалося фінансування транспортної та екологічної інфраструктури (Божко, 2005: 96). 11 травня 1992 р. було ухвалено Договір про торгівлю та комерційну і економічну співпрацю між Латвією та ЄС (Історія, 2005: 441). Цей договір спряв більш тісніший торговельній взаємодії між Латвією та ЄС. Також Латвія отримала можливість брати участь в структурованому політичному діалозі, який передбачений для країн-кандидатів, метою якого було зблизити позиції ЄС і держав-аспірантів по різного роду міжнародним питанням, особливо по найбільш важливим для обох сторін. Також одним із завдань було ознайомити країн-кандидатів з загальною зовнішньою політикою і політикою безпеки ЄС та сприяння стабільності та безпеки в Європі (Історія, 2005: 442).

Також, з метою сприяння Латвії у бік її євроінтеграції, ЄС публікував щорічні звіти (протягом 1998–2002 років) з метою аналізу динаміки прогресу цієї країни у цьому напрямку. Окрім того, Захід здійснював перегляд чинного законодавства та рекомендував узгодити його із законодавством ЄС, зокрема у частині дотримання копенгагенських критеріїв.

4. Естонська модель співпраці з Заходом

Естонія, маючи особливе географічне положення (у якій на півдні Латвія і на сході РФ), одразу після відновлення своєї незалежності найбільше тісно взаємодіяла з більш розвинутими північними сусідами, тобто зі скандинавськими державами. Така співпраця сприяла тому, що в Естонії найбільше іноземних інвесторів було з Фінляндії та Швеції. Так, в умовах приватизації близько 40% державних підприємств Естонії

були придбані власниками саме Фінляндії, Швеції, а також Німеччини (Онацький, 2020: 73–74). Проте з усіх цих країн саме Фінляндія стала найбільшим торговельним інвестором та партнером Естонії і вона ж найбільш активно підтримувала курс останньої до ЄС (Аракелян, 2008: 54). Окрім Фінляндії і Швеції, Естонія має тісні двосторонні відносини з Данією, Ісландією та Норвегією, особливо у сфері її обороноздатності та економічного росту, а також має торгові зв'язки з Польщею та Німеччиною (Аракелян, 2008: 79–80).

Враховуючи те, що країни Північної та Східної Європи розглядалися Заходом у своєрідному «одному пакеті» програм для допомоги, то саме це спонукає розглядати її у такому інтегральному вимірі, зокрема і для трьох балтійських країн.

5. Допомога Заходу країнам Балтії у бік ЄС

Безпекова компонента у аспекті продовження розміщення російських військ у балтійських країнах дуже непокоїла останніх. 10 липня 1992 року в столиці Фінляндії м. Гельсінкі на зустрічі керівництва ОБСЄ було розроблено та підписано документ, який закликав росію за можливістю швидше вивести свої війська і ухвалити двосторонні договори з країнами Балтії (Історія, 2005: 440). До цього процесу активно долучилися США. Врешті, російські війська змушені були покинути Литву 31 серпня 1993 року, а Латвію та Естонію 31 серпня 1994 року (разом в один день з Німеччиною). Це створило своєрідне політичне полегшення для цих країн. Загалом, суттєве значення для всіх країн Балтії, особливо у перші роки відновленої незалежності, мала підтримка США і Швеції, зокрема у питанні посередництва в переговорах з РФ. Країни Заходу надавали «Балтійським сестрам» у цьому та іншому питаннях не лише моральну, а й матеріальну допомогу (Історія, 2005: 440).

12 липня 1995 року були ухвалені асоціативні договори між країнами Балтії та ЄС (Історія, 2005: 440). Окрім того, ЄС у різний спосіб сприяв інтеграції країн-кандидатів до цього Союзу. Для цього у травні 1998 року країнам Балтії з боку ЄС була створена програма Twinning (Завадський, 2008: 121). По суті, за цією програмою конкретні держави Європи мали взяти під своє «шефство» країни Балтії і допомагати їм у напрямку досягнення необхідних критеріїв для набуття членства у ЄС. Було обрано проблемні галузі у кожній з трьох балтійських країн і визначено країни ЄС, які мають найкращі практики у даній сфері і можуть ефективно допомогти для їх вирішення у кожній з цих держав. Так, Швеція та Бельгія взяла під свій «протекторат» Латвію, котра мала засвоїти і втілити в життя у своїй країні європейську систему оподаткування. Це все відбувалося шляхом навчання латвійських податківців під час проведення для них семінарів, тренінгів, стажувань тощо (Завадський, 2008: 121). Литві, для

навчання європейського досвіду, зокрема у сфері енергетики та енергоефективності, дісталася Данія. Так, Данія не лише передала цій балтійській країні необхідний досвід у енергетичних питаннях, а й надала необхідні інвестиції у Литву, завдяки яким було створено і введено в експлуатацію декілька сучасних теплоелектростанцій, які працюють на природному газі. Реформувати фінансову систему Естонії взялася Ірландія. Саме завдяки останній було розроблено законодавчі механізми фінансових операцій та суттєво поліпшено фінансовий контроль у цій північній балтійській країні (Завадський, 2008: 121).

Досить суттєвим став для країн Балтії проєкт «Північний вимір» (Спільної зовнішньої політики і політики безпеки ЄС), який у 1997 р. запропонував прем'єр-міністр Фінляндії П. Ліппонен. Метою цього проєкту було узгодження та координації різного роду програм соціально-економічного розвитку з боку ЄС для країн-кандидатів, були реалізовані проєкти програм ФАРЕ і ТАСІС, котрі мали сприяти захисту водних ресурсів і ядерній безпеці у Балтійському регіоні (Божко, 2005: 97). Найбільш повно дана програма почала реалізовуватись для країн-кандидатів (для 11 країн Балтійського регіону, зокрема для Литви, Латвії і Естонії) з 2000 року, адже саме тоді у червні було ухвалено План дій в рамках Північного виміру. Однією з головних цілей цього проєкту було сприяти розвитку транскордонного співробітництва між країнами Балтійського регіону. Загалом, для усіх країн-кандидатів за програмою ФАРЕ, у рамках «Стратегії попереднього вступу», виділялося ЄС щорічно біля 1 млрд. євро (Аракелян, 2008: 172). За програмами допомоги ФАРЕ, ІСПА, СПАРАД, протягом 1991–2004 рр., країни Балтії отримали допомогу (на душу населення): Латвія – 189 євро, Литва – 150 євро, Естонія – 231 євро (Завадський, 2008: 211).

У жовтні 1999 року Європейська Комісія затвердила програму «Партнерство по приєднанню», яка передбачала об'єднання всіх існуючих до цього часу програм з підтримки ЄС країн-кандидатів (Історія, 2005: 443), у тому числі і для трьох балтійських держав. Згодом такі взаємні зусилля Латвії, Литви і Естонії – з одного боку, та Заходу – з іншого, призвели до того, що ці три країни Балтії 1 травня 2004 р. набули повноправного членства у Європейському Союзі.

6. Підтримка курсу країн Балтії до НАТО

Окрім підтримки з боку Заходу країн Балтії у бік ЄС, також була допомога їх руху у бік НАТО. Так, 11 січня 1994 року за підтримки США, НАТО запропонував зацікавленим у цьому Блоці країнам ініціативу «Партнерство заради миру», яку Латвія взяла у розробку, і вже 14 лютого країна оголосила про приєднання до цієї програми (Історія, 2005: 443–444). Загалом, співробітництво

країн Балтії з НАТО за програмою «Партнерство заради миру», а також у миротворчих місіях, зробили воєнне співробітництво найбільш вдалим між цими державами.

Особливу роль країнам Балтії у сприянні їх курсу до Євроатлантичних організацій відіграли саме США. Ще під час візиту Президента США Б. Клінтона до Риги 6 липня 1994 року він промовив: «З поверненням до європейської родини, ми будемо поряд» (Історія, 2005: 445). Самі ж США надали суттєву допомогу усім трьом країнам Балтії, яка полягала у формуванні військової інфраструктури, залученні іноземних інвестицій до цих держав тощо. Розміри ж іноземних інвестицій у країни Балтії протягом 1992–2001 рр. становили: Латвія отримала 2981 млн. євро, Литва – 3 155 млн. євро, Естонія – 2 625 млн. євро (Завадський, 2008: 67).

У Раді держав Балтійського моря, в якій США є офіційним наглядцем, останні у 1997 році висунули «Північноєвропейську ініціативу», котра сприяла країнам Балтії стати легітимними кандидатами для їх включення до європейських структур (Історія, 2005: 446), а також задля гарантій збереження їх незалежності та безпеки. Дана ініціатива повністю реалізовувалась урядом США. Проте у якості партнерів цієї програми були долучені на засадах рівноправності Швеція і Фінляндія (Божко, 2005: 90). Це був також своєрідний меседж РФ з боку США щодо того, що ці три балтійські країни є незалежними і вже не належать Москві. США показали цим кроком, що країни Балтії будуть надалі підтримуватись Вашингтоном під час їх руху до НАТО. Дана підтримка з боку США стосувалася не лише країн Балтії, а також і інших Північних країн, та навіть щодо самої РФ (зокрема, північно-західної її частини), і була впроваджена у сферах охорони здоров'я, захисту навколишнього середовища, енергетики, судочинства, громадянського суспільства, розвитку бізнесу (Божко, 2005: 91). Діяла ця Ініціатива через вже існуючі інституції у цих країнах і не створювались нові (Аракелян, 2008: 84).

16 січня 1998 року США підписали з країнами Балтії Хартію про партнерство («Балтійська Хартія»), у якій перші показували свою зацікавленість в безпеці балтійських держав і підтримували курс трьох країн на членство в НАТО. Дана Хартія легітимізувала вже існуючу мережу співпраці та створювала механізми системних консультацій зі зміцнення економіки, безпеки та демократії (Історія, 2005: 446). Загалом, як справедливо відмічає у своєму дослідженні О. Кокорев: «... на відміну від інших радянських республік, прибалтійські користувалися не тільки моральною, в рамках боротьби Заходу за демократичні ідеали і права людини, а й безпосередньо політичною та дипломатичною підтримкою США, Європейського

парламенту, окремих європейських, у першу чергу, скандинавських країн» (Кокорев, 2016: 83).

Навіть після розширення НАТО на схід у 1999 році і включення до його складу трьох країн східної Європи (Чехії, Польщі та Угорщини) США намагалися послати оптимістичний меседж для інших кандидатів, зокрема і для країн Балтії, щодо їх включення у «другій хвилі». Так, американська влада заявляла, що жодна з демократичних країн Європи не буде виключена з процесу розширення НАТО на схід через її географічне положення, а буде оцінюватись виключно за результатами власних досягнень (Аракелян, 2008: 88). При цьому за програмою Американської допомоги країнам Східної Європи, котра була спрямована на економічне і політичне реформування у цьому регіоні, США виділили країнам Балтії 200 млн. дол. (Аракелян, 2008: 104).

Після того, як країни Балтії досягли необхідних критеріїв (особливо після 2001 року) і їх членство в Альянсі було вже питанням часу, адміністрація Дж. Буша у жовтні 2003 року ініціювали нову програму – «Розширене партнерство у Східній Європі», яка мала більше геополітичну природу, ніж просто зовнішньополітичну з гуманітарною компонентою (Аракелян, 2008: 95–96). Врешті, взаємні зусилля та допомога Заходу призвели до того, що 21 листопада 2002 року Латвія, Литва, Естонія отримали запрошення до переговорів про їх майбутній вступ до НАТО і він тривав аж до 29 березня 2004 року (Історія, 2005: 444), тобто до остаточного набуття цими країнами членства у даній організації.

В цілому, як влучно зауважив фінський дослідник А. Пухелойнен, для усіх трьох країн Балтії вступ до НАТО стало єдиною гарантією їхньої незалежності, а до ЄС – їх економічним прогресом (Puheloinen, 1999: 156). Також, як зауважує дослідниця Д. Аракелян: «Європа» не лише уособлювала у собі безпечний шлях до «європейської Латвії, Литви та Естонії», але і являла собою одного з гарантів безпеки проти потенційного ворога – Росії» (Аракелян, 2008: 67). Але при цьому, як наголошує вказана дослідниця, країни ЄС мали меншу зацікавленість у вступі країн Балтії «в Європу», ніж США (Аракелян, 2008: 88).

7. Висновки

Загалом, допомогу з боку Заходу трьом країнам Балтії протягом першого десятиліття відновленої незалежності, як у економічному, зокрема – фінансовому, так і в політико-ідеологічному сенсах – важко переоцінити. Цю допомогу варто розглядати через призму двох основних напрямків руху країнами Балтії: до ЄС та НАТО. І хоча цей процес був двосторонній, проте відбувся він саме завдяки активній підтримці країн Заходу. Так, у євроінтеграційному поступі країн Балтії такими країнами-партнерами стали: для

Литви це були переважно Польща, Данія, Німеччина; для Естонії – Фінляндія, Швеція, Ірландія; для Латвії – Бельгії та Швеція. В період руху усіх трьох балтійських країн до НАТО головним їх партнером стали США. Ця підтримка Заходу разом з зусиллями Литви, Латвії і Естонії

привели до того, що ці країни одночасно стали повноправними членами НАТО і ЄС у 2004 році. Це все дозволяє трьом країнам Балтії мати рівні можливості в сім'ї європейських народів, знаходитись під безпековою «парасолькою» НАТО та бути частиною великої західної цивілізації.

Література:

1. Аракелян Д.В. Зовнішня політика країн Балтії в контексті розширення ЄС та НАТО : дис. ... канд. політ. наук : 23.00.04. Київ, 2008. 213 с.
2. Божко С.О. Система безпеки і співробітництва в регіоні Балтійського моря в 1990-х рр. XX століття – на початку XXI століття : дис. ... канд. політ. наук : 23.00.04. Київ, 2005. 204 с.
3. Завадський В.М. Європейська інтеграція країн Балтії (1991–2004 рр.) : дис. ... канд. іст. уаук : 07.00.02. Донецьк, 2008. 225 с.
4. Історія Латвії XX ст. / Блейере Д. та ін. Рига : «Юмава», 2005. 500 с.
5. Історія Литви кожному / Бумблаускас А., Ейдінтас А., Кулакаускас А., Тамошайтис М. Київ : «Балтія-Друк», 2018. 423 с.
6. Кокорев О. Зміна вектора політичного розвитку країн Балтії після розпаду СРСР. *European political and law discourse*. 2016. Vol. 3(5). С. 82–86.
7. Онацький М.Ю. Соціально-економічні перетворення в Естонії у пострадянський період: досвід модернізаційних змін. *Бізнесінформ*. 2020. № 12. С. 72–81.
8. Основи демократії: Підручник для студентів вищих навчальних закладів / за заг. ред. А. Ф. Колодій. Третє видання, оновлене і доповнене. Львів : Астролябія, 2009. 832 с.
9. Puheloinen A. Russia's Geopolitical Interests in the Baltic Area. *Finnish Defense Studies*. Helsinki: National Defense College, 1999. Vol. 12. P. 156.

References:

1. Arakelian D. V. (2008). Zovnishnia polityka krain Baltii v konteksti rozshyrennia YeS ta NATO [Foreign policy of the Baltic states in the context of EU and NATO expansion]: dys. ... kand. polit. nauk: 23.00.04. Kyiv, 213 p. [in Ukrainian].
2. Bozhko S. O. (2005). Systema bezpeky i spivrobitnytstva v rehioni Baltiiskoho moria v 1990-h rr. XX stolittia – na pochatu XXI stolittia [The system of security and cooperation in the Baltic Sea region in the 1990s of the 20th century – at the beginning of the 21st century]: dys. ... kand. polit. nauk: 23.00.04. Kyiv, 204 p. [in Ukrainian].
3. Zavadskiy V. M. (2008). Yevropeiska intehratsiia krain Baltii (1991–2004 rr.) [European integration of the Baltic states (1991–2004)]: dys. ... kand. ist. nauk: 07.00.02. Donetsk, 225 p. [in Ukrainian].
4. Istoriiia Latvii XX st. [History of Latvia in the 20th century]. / Bleiere D. ta in. Ryha: «Jumava», 2005, 500 p. [in Ukrainian].
5. Istoriiia Lytvy kozhnomu [History of Lithuania for everyone] / Bumblauskas A., Eidyntas A., Kulakauskas A., Tamoshaitys M. Kyiv: «Baltiia-Druk», 2018, 423 p. [in Ukrainian].
6. Kokoriev O. (2016). Zmina vektora politychnoho rozvytku krain Baltii pislia rozpadu SRSR [Change in the vector of political development of the Baltic countries after the collapse of the USSR]. *European political and law discourse*, Vol. 3 (5), p. 82–86. [in Ukrainian].
7. Onatskyi M. Yu. (2020). Sotsialno-ekonomichni peretvorennia v Estonii u postradianskyi period: dosvid modernizatsiinykh zmin [Socio-economic transformations in Estonia in the post-Soviet period: the experience of modernization changes]. *Biznesinform*, № 12, P. 72–81. [in Ukrainian].
8. Osnovy demokratii: Pidruchnyk dlia studentiv vyshchyykh navchalnykh zakladiv [Basics of democracy: Textbook for students of higher educational institutions] / za zah. red. A. F. Kolodii. Tretie vydannia, onovlene i dopovnene. Lviv: Astroliabiia, 2009, 832 p. [in Ukrainian].
9. Puheloinen A. (1999). Russia's Geopolitical Interests in the Baltic Area. *Finnish Defense Studies*. Helsinki: National Defense College, Vol. 12, p. 156. [in English].

Стаття надійшла до редакції 18.09.2023
The article was received 18 September 2023